

Jacek Janowski

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej

jacekjan@poczta.umcs.lublin.pl

Wpływ informatyzacji na kształtowanie się zasad prawnych na przykładzie zasady pisemności postępowań sądowych i administracyjnych

The Influence of IT on the Development of Legal Principles on the Example of the Written Form Principle in Judicial Administrative Proceedings

STRESZCZENIE

Technologia informacyjna gruntownie modyfikuje zasady prawne. Szczególnie zmieniają się zasady rozpoznawania spraw i rozstrzygania sporów. Postępowania sądowe i administracyjne otrzymują nową elektroniczną formę. Oznacza to, że wiele tradycyjnych unormowań staje się nieaktualne. Z tego powodu konieczne są kolejne rozwiązania. Od dawna ma miejsce proces wprowadzania dokumentów elektronicznych zamiast dokumentów papierowych. Jest to wyjątkowa okazja do poprawy jakości prawa. Przede wszystkim dokument elektroniczny uwalnia od ograniczeń fizycznych miejsca i czasu.

Słowa kluczowe: technologia informacyjna; dokument elektroniczny; pisemność postępowania

WSTĘP

Zasady prawne są zwięzłymi sformułowaniami oddającymi istotę prawa lub jego części. Występują one na co najmniej trzech poziomach: filozoficzno-kulturowym, teoretyczno-dogmatycznym i techniczno-organizacyjnym. W gałęziowej strukturze systemu prawa chodzi o zasady w sensie teoretyczno-dogmatycznym, mają one swoje umocowanie w normach prawa stanowionego. W takim też sensie będą rozumiane poniżej. Jako takie kształtują się zgodnie z kierunkiem zmian otoczenia prawnego, niejako je legitymizując. Pod wpływem przeobrażeń otoczenia prawnego dotychczasowe zasady prawne ulegają reinterpretacji lub wydrążeniu

z właściwej im zawartości oraz pojawiają się lub są sankcjonowane zasady nowe. Wyrażeniu ulegają dotychczasowe zasady prawa jako suwerennego porządku normatywnego państwa narodowego, a upowszechniają się zasady prawa jako międzynarodalnego zarządzania informacyjnego.

Zmiany zachodzące w burzliwym środowisku prawnym¹ przesądzają o kształcie, działaniu i pozycji prawa. Jedną z nich jest prywatyzacja sektora publicznego, wywołująca zjawisko określane mianem prywatyzacji prawa, a inną jest migracja aktywności z real-przestrzeni do cyber-przestrzeni, zwana wirtualizacją prawa. Względy ekonomiczne i możliwości technologiczne powodują, że prawo zmienia nie tylko swoją treść, ale także swój status. Anachronizm tradycyjnych instytucji prawnych objawia się w ich niewydolności i pozorności. Przykładowo wobec niepodlegającej społecznej kontroli zaawansowanej i wyrafinowanej technologii teleinformatycznej, fasadowego charakteru nabierają zasady prawa wyborczego. Maskują one faktyczny kryzys demokracji, a co gorsze – nieaktualizowane niemal od XIX w., chronią nadużycia wobec woli suwerena, którym nominalnie pozostaje naród.

W obliczu przemian stoimy przed koniecznością wynalezienia nowych instrumentów politycznych i prawnych. Już A. Toffler zauważył: „Nie doceniamy jeszcze powagi tego faktu. Jesteśmy obecnie świadkami głębokiego kryzysu, nie jednego czy drugiego rządu, lecz demokracji przedstawicielskiej jako takiej, i to we wszystkich jej formach”². Jego zdaniem mechanizmy polityczne drugiej fali zawodzą i się załamują. Z kolei B.R. Barber pisze:

Rząd państwa staje się narzędziem sektora prywatnego, nie zaś demokratycznym przedstawicielstwem sektora publicznego. Zostaje przekształcony w użyteczny instrument globalnych firm, banków i rynków w takich organizacjach międzynarodowych, jak Światowa Organizacja Handlu i Międzynarodowy Fundusz Walutowy. Teoretycznie są to demokratyczne organizacje polityczne utworzone przez suwerenne państwa. W praktyce jednak służą globalnym interesom gospodarczym podkopującym zarówno suwerenność państw, jak i demokrację³.

Bez uwzględnienia presji globalizacyjnych, nie sposób jest opisać i wyjaśnić proponowane oraz przyjmowane regulacje prawne, lekceważące inicjatywy społeczne liczone w milionach głosów poparcia.

¹ Burzliwość z samej swej definicji jest nieregularna, nieliniowa, nieobliczalna, ale można ją analizować, przewidywać i radzić sobie z jej ukrytymi przyczynami. Zob. P.F. Drucker, *Zarządzanie w czasach burzliwych: nowe wyzwania – nowe horyzonty*, Kraków 1995, s. 9.

² A. Toffler, *Trzecia fala*, Warszawa 1997, s. 584.

³ B.R. Barber, *Imperium strachu: wojna, terroryzm i demokracja*, Warszawa 2005, s. 182.

I. INFORMATYZACJA PRAWA

Obok komercjalizacji, będącej wyrazem panującej ideologii ekonomizmu, drugim megatrendem⁴ realizującym ideologię technologizmu jest informatyzacja jako narzędzie i warunek globalizacji. Obejmuje ona wszystkie sfery życia i wymusza głęboką ich restrukturyzację, tj. przebudowę zgodnie z logiką zarządzania informacyjnego, sprzeczną z logiką rządów prawa. Informatyzacja prawa zakłada informacyjną interpretację prawa polegającą na wyodrębnieniu dwu obszarów informacyjnych, a mianowicie informacji o prawie oraz informacji w prawie. Przedmiotem informacji o prawie są oficjalne (urzędowe) i nieoficjalne (doktrynalne) treści poznawcze, opisujące i charakteryzujące prawo. Składa się na nie przede wszystkim zawartość aktów prawnych, tych ogólnych i abstrakcyjnych (aktów normatywnych), jak również tych indywidualnych i szczegółowych (orzeczeń sądowych i administracyjnych). Natomiast przedmiotem informacji w prawie są treści poznawcze sformułowane i wymieniane w obrocie prawnym. Stanowi je przede wszystkim zawartość oświadczeń wiedzy i oświadczeń woli składających się na treść czynności prawnych, procesowych i urzędowych⁵.

Informatyzacja prawa polega na automatyzowaniu informacji o prawie jako informacji o źródłach prawa oraz informacji w prawie jako informacji prawnie doniosłych. Automatyzacja informacji charakteryzujących stan prawa oraz wymienianych w obrocie prawnym polega na ich ucyfrowieniu i usieciowieniu. Celem informatyzacji prawa jest zarządzanie zasobami mówiącymi o prawie (charakteryzującymi system prawa) oraz zasobami wymienianymi w prawie (przepływającymi w obrocie prawnym). „Najważniejszym celem zarządzania zasobami informatycznymi w organizacji jest lepsze informowanie ludzi i większa decyzyjność informacji. Pod tym pojęciem należy rozumieć skuteczne i racjonalne wykorzystanie informacji do podejmowania decyzji”⁶. Lepsze informowanie dotyczy rozrastającego się systemu prawa, a większa decyzyjność odnosi się do przyspieszonego działania prawa.

Informatyzacja jest procesem obejmującym kilka faz. Występuje jako: a) prosta – komputeryzacja obsługi prawnej, b) rozległa – telematyzacja wymiany prawnej, c) adaptatywna – autonomizacja decyzji prawnych przy zastosowaniu agentów programowych. Na etapie informatyzacji prostej przejawia się w zastosowaniach systemów informacji prawnej: a) stanowiskowych – dokumentowych, b) sieciowych – platformowych, c) mobilnych – wbudowanych w usługi prawne.

⁴ W znaczeniu zawartym w pracy: J. Naisbit, *Megatrendy: dziesięć nowych kierunków zmieniających nasze życie*, Poznań 1997.

⁵ Por. J. Janowski, *Informatyka prawa. Zadania i znaczenie w związku z kształtowaniem się elektronicznego obrotu prawnego*, Lublin 2011, s. 214 i n.

⁶ M. Pańkowska, *Zarządzanie zasobami informatycznymi*, Warszawa 2001, s. 10.

Na etapie informatyzacji rozległej polega na kształtowaniu elektronicznego obrotu prawnego: a) zwykłego, b) bezpiecznego, c) kwalifikowanego, d) szczególnego⁷. Z kolei na etapie adaptacyjnym informatyzacja prawa prowadzi do sterowania infrastrukturalnego, na które składa się: a) wirtualizacja czynności prawnych, b) algorytmizacja procedur prawnych, c) autonomizacja rozstrzygnięć prawnych.

Obecnie informatyzacja prawa dotyczy prawa materialnego (informatyczne prawa i obowiązki, jak np. w zakresie komunikacji elektronicznej z administracją), procesowego (informatyzowane postępowania sądowe i administracyjne, jak np. elektroniczne postępowanie upominawcze⁸) oraz ustrojowego (informatyczne organy i instytucje prawne, jak np. Biuletyn Informacji Publicznej⁹). Unormowania stosunków z tzw. elementem informatycznym są źródłem nie tylko gałęzi prawa informatycznego, ale także informatycznie zorientowanego systemu prawa. Oznacza to kształtowanie się nowych zasad prawa informatycznego oraz reformułowywanie zasad ogólnych prawa.

II. ZASADY PRAWNE

Teoretycznie formułowane (stanowione) i praktycznie respektowane (stosowane) zasady prawa określają jego charakter i zarazem odzwierciedlają jego kondycję. Rozbieżności pomiędzy formalnym stanowieniem i faktycznym stosowaniem zasad prawnych ujawniają szerszy kryzys kultury prawnej. W literaturze twierdzi się, że aby dana norma stała się zasadą prawa, musi:

- charakteryzować się szczególną doniosłością społeczną ze względu na chronione wartości (warunek doniosłości),
- stanowić zobowiązanie do określonego działania organów państwa w odniesieniu do chronionego dobra (warunek obowiązywalności),
- być formalnie nadrzędną wobec grupy innych norm hierarchicznie zbudowanego systemu prawa (warunek nadrzędności),
- pełnić rolę wskazówki interpretacyjnej dla innych norm systemu prawa oraz dla norm indywidualnych (warunek wykładni),
- mieć oparcie w innych systemach normatywnych, takich jak prawo naturalne czy międzynarodowe (warunek legitymizacji)¹⁰.

⁷ Por. J. Janowski, *Elektroniczny obrót prawny*, Warszawa 2008, s. 56.

⁸ Por. *idem*, *Informatyka prawnicza. Zarządzanie elektroniczną informacją podczas stanowienia i stosowania prawa*, Warszawa 2011, s. 320 i n.

⁹ Por. *idem*, *Administracja elektroniczna. Kształtowanie się informatycznego prawa administracyjnego i elektronicznego postępowania administracyjnego w Polsce*, Warszawa 2009, s. 525 i n.

¹⁰ R. Grabowski, *Rola normy z art. 38 Konstytucji RP w realizacji podmiotowego prawa do ochrony życia*, [w:] *Prawa podmiotowe, pojmowanie w naukach prawnych*, red. J. Ciapała, K. Flaga-Gieruszyńska, Szczecin – Jarocin 2006, s. 141–142.

Oznacza to, że pojawienie się zasady prawnej nie jest tylko wynikiem techniki prawodawczej, ale również znajduje swoje oparcie w kulturze prawnej. „Zasady prawa są normami, które można określić jako optymalizacyjne, czyli nakazujące realizację wskazanych celów w możliwie największym zakresie, z uwzględnieniem zarówno możliwości prawnych, jak też faktycznych”. Obowiązek podjęcia takich działań nakłada norma programowa niebędąca regułą, lecz zasadą. „Cechą charakterystyczną normy programowej jest to, że wskazane przez nią cele mogą być realizowane w różnym bliżej nieokreślonym stopniu”¹¹. Dla sformułowania zasady prawnej, nawet tylko na omawianym poziomie formalno-dogmatycznym, wymagane jest uwzględnienie kontekstu społeczno-kulturowego działania prawa. Bez tego zasady najbardziej materialne i esencjalne stają się puste i formalne jako pozbawione zawartości i odniesienia do wartości. Dana norma, aby stała się zasadą, musi dotyczyć czegoś realnego i chronić coś realnego. Tymczasem informatycznie orientowane prawo jest pojmowane informacyjnie, komunikacyjnie, usługowo, a obecnie także symulacyjnie.

Zahamowana w poszukiwaniu sprawiedliwości praktyka prawna i skierowana na mielizny idealizmu nauka prawa są bezradne wobec jawnego i szerokiego wydrążenia z treści materialnych i wartości humanitarnych, konwencyjnych i konstytucyjnych zasad prawnych. Ze względu na postęp techniczny konieczny jest tak samo szybki postęp etyczny. Podnoszenie poziomu moralnej wrażliwości skutkuje kształtowaniem się technoetyki, infoetyki i cyberetyki. Tam gdzie etyka nie wystarcza, konieczna staje się sankcja prawna. Odpowiednio więc kształtuje się prawo nowych technologii i techno-jurisprudencja, prawo informacyjne i info-jurisprudencja oraz prawo cyberprzestrzeni i cyber-jurisprudencja. Poszukiwaniom etycznym i prawnym jednak nie towarzyszy już znajomość klasycznej tradycji filozoficznej, bez której łatwo o nowe nieporozumienia. Utrudnione jest również zasadniczo odwołanie się do realnego doświadczenia i zdrowego myślenia.

III. INFORMATYZACYJNE ZASADY PRAWNE

Zasady prawne to naczelné normy postępowania. Z kolei zasady informatyzacji to wytyczne zarządzania informacyjnego. Na styku informatyki i prawa można wyróżnić: a) ogólnosystemowe zasady informatyzacji prawa, b) gałęziowe zasady prawa informatycznego. Można też wskazać dwa zadania informatyzacyjnych zasad prawnych: a) praworządnościowe – poprawa jakości prawa oraz wzmocnienie pewności i bezpieczeństwa prawnego, b) optymalizacyjne – wykorzystanie możliwości zarządzania oraz zwiększenie dostępności prawa i usprawnienie wymiany prawnej. Informatyzacyjne zasady prawne ujawniają z jednej strony potencjalne

¹¹ *Ibidem*, s. 143.

korzyści (jak odformalizowanie obrotu prawnego), a z drugiej – aktualne zagrożenia (np. wirtualizacja tego obrotu). W ten sposób formalizację zastępuje wirtualizacja.

Wydaje się, że wymagania dotyczące zasad prawnych spełniają formułowane zasady prawa informatycznego, takie jak:

- neutralności technologicznej prawa,
- jawności publicznie stosowanych kodów źródłowych,
- otwartego dostępu do środowiska elektronicznego,
- powszechności podpisu elektronicznego,
- skuteczności prawnej dokumentów elektronicznych,
- identyfikacji pochodzenia publikacji elektronicznych,
- hybrydowej drogi komunikacji procesowej.

Zasady te bowiem: a) są doniosłe społecznie, b) wskazują na obowiązki podmiotów publicznych, c) znajdują się wyżej wobec innych norm informatycznych, d) pełnią rolę wskazówek interpretacyjnych, e) posiadają solidną podbudowę pozasystemową.

Pomimo licznych obaw związanych z informatyzacją prawa i elektroniczną procedur prawnych, rysują się wielorakie korzyści. Istnieją zwłaszcza szanse na odformalizowanie i urealnienie obrotu prawnego. Będzie to możliwe za sprawą przewyżczenia, z użyciem technologii informacyjno-komunikacyjnych, powszechnie stosowanych i z konieczności akceptowanych fikcji pochodzenia i zawartości dokumentów oraz czasu i miejsca ich sporządzania. Wykorzystanie rozwiązań kryptograficznych wprowadza obrót prawny na wyższy poziom pewności i bezpieczeństwa¹². Posługiwanie się sieciami bezprzewodowymi natomiast zapewnia mobilny dostęp z każdego miejsca i w każdym czasie do usług publicznych i umożliwia swobodne podejmowanie działań prawnych.

IV. ZASADA PISEMNOŚCI

Ze względu na nieograniczone dziś możliwości zapisu i przekazu dokumentów sprecyzowania wymaga rozumienie stosowanego w języku prawnym i prawniczym terminu „pisemność”. Określenie „pisemnie” bywa pojmowane dwojako: a) nieściśle – jako zapisanie na papierze, przez ręczne lub mechaniczne naniesienie znaków języka, albo b) poprawnie – jako wyrażenie za pomocą tekstu, a nie za pomocą dźwięku czy obrazu¹³. Dla zachowania językowej precyzji należy zauważyć, że co innego znaczy sformułowanie „na piśmie”, a co innego oznacza „w postaci pisemnej”. W pierwszym przypadku rzeczywiście chodzi o posłuszenie

¹² Por. *Harboring Data: Information Security, Law and the Corporation*, ed. A. Matwyshyn, Stanford Law Books 2009, s. 64.

¹³ K. Wojsyk, *Jedno okienko – sytuacja na froncie*, „Elektroniczna Administracja” 2007, nr 2, s. 15.

się papierowym nośnikiem informacji, a w drugim dopuszczalne jest też użycie elektronicznego nośnika informacji.

Przepis art. 78 § 1 k.c. definiuje pisemną formę czynności prawnych w ujęciu strukturalnym, stanowiąc, że: „Do zachowania pisemnej formy czynności prawnej wystarcza złożenie własnoręcznego podpisu na dokumencie obejmującym treść oświadczenia woli”. Natomiast jej interpretacja w ujęciu funkcjonalnym wskazuje, że polega ona na:

- trwałym i zrozumiałym ujawnieniu stanowczej woli wywołania określonych skutków prawnych (funkcja dokumentacyjna),
- weryfikowalnej i powtarzalnej identyfikacji osoby składającej oświadczenie woli (funkcja identyfikacyjna),
- wskazaniu i zabezpieczeniu zakończenia procesu składania oświadczenia woli (funkcja finalizacyjna).

Z kolei art. 78 § 2 k.c. określa elektroniczną postać tej pisemnej formy czynności prawnych, zastrzegając, że: „Oświadczenie woli złożone w postaci elektronicznej opatrzone bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym przy pomocy ważnego kwalifikowanego certyfikatu jest równoważne z oświadczeniem woli złożonym w formie pisemnej”. Odpowiednio do tradycyjnej i elektronicznej postaci pisemnej formy oświadczenia woli można mówić o tradycyjnej i elektronicznej postaci pisemnej formy oświadczenia woli¹⁴.

Poza pisemną formą oświadczenia woli, jako formą szczególną w rozumieniu art. 78 k.c., w obrocie prawnym statystycznie częściej jest spotykana dowolna forma oświadczenia woli jako brak wymagań w zakresie formy w rozumieniu art. 60 k.c. Określenie „elektroniczne oświadczenie woli” oznacza zatem dwie sytuacje:

- elektroniczną postać pisemnej formy oświadczenia woli jako przypadek wypełnienia wymagań formy szczególnej,
- elektroniczną postać dowolnej formy oświadczenia woli jako przypadek braku wymagań w zakresie formy.

Ze względu na zastosowanie kwalifikowanego podpisu elektronicznego lub jego brak (w nawiązaniu do art. 78 § 2 k.c. oraz art. 5 ust. 2 u.p.e.¹⁵), w pierwszym przypadku mówi się o kwalifikowanym elektronicznym oświadczeniu woli, a w drugim – o zwykłym elektronicznym oświadczeniu woli. Kwalifikowane i zwykłe elektroniczne oświadczenia woli, jako oświadczenia woli w postaci elektronicznej, są ujawniane w sieci przez sieciowe stanowiska komputerowe albo poza siecią – z samodzielnych nośników informatycznych. Odpowiednio są to sieciowe i pozasieciowe oświadczenia woli.

¹⁴ Za uznaniem elektronicznej postaci formy pisemnej czynności prawnej opowiadają się autorzy: J. Barta, J. Jacyszyn, W. Kocot, R. Markiewicz, Z. Radwański, A. Sadowska, A. Zoll. Wynika to z szerokiej definicji dokumentu oraz podpisu.

¹⁵ Ustawa z dnia 18 września 2001 r. o podpisie elektronicznym (Dz.U., nr 130, poz. 1450 z późn.zm.), zwana ustawą o podpisie elektronicznym.

V. REINTERPRETACJA ZASADY PISEMNOŚCI

Ze względu na unormowania prawa materialnego zawarte w art. 78 k.c. i art. 5 u.p.e. reinterpretacji wymaga zasada pisemności, która dochodzi do skutku w dwóch postaciach: a) tradycyjnej jako papierowej i b) nowoczesnej jako elektronicznej, pod warunkiem zastosowania kwalifikowanego podpisu elektronicznego. Objęcie pisemnością dwóch jej postaci, zgodnie z pierwotnym zamysłem ustawodawcy, winno rozciągać się nie tylko na sferę prawa materialnego, ale także procesowego. W rezultacie np. art. 126 § 1 pkt 4 k.p.c., mówiący o podpisie złożonym na piśmie procesowym, czy art. 63 § 3 k.p.a., mówiący o podpisaniu podania, winny dochodzić do skutku przy zastosowaniu podpisu własnoręcznego albo kwalifikowanego podpisu elektronicznego. W ten sposób, dzięki odpowiedniemu umocowaniu w systemie prawa regulacji podpisu elektronicznego oraz jej respektowaniu podczas stosowania prawa, nie dochodziłoby do zbędnego i zawilego wyodrębnienia elektronicznego obrotu prawnego i prawa obrotu elektronicznego.

W praktyce elektroniczny obrót prawny wyrasta z informacyjnych i informatycznych potrzeb społeczeństwa, gospodarki i administracji w stosunkach krajowych i międzynarodowych. Elektroniczne zaspakajanie tych potrzeb można podzielić na trzy fazy: przygotowawczą, rozstrzygającą i wykonawczą. Odpowiednio można wyróżnić:

- przygotowawczy elektroniczny obrót prawny, który tak naprawdę jeszcze nie jest obrotem prawnym, ale szeregiem działań przygotowujących dokonanie czynności prawnych i urzędowych (elektroniczna obsługa obrotu prawnego),
- właściwy elektroniczny obrót prawny, który polega na nabywaniu praw i zaciąganiu zobowiązań w wyniku składania i przyjmowania elektronicznych oświadczeń woli i wiedzy (elektroniczna wymiana prawna),
- wykonawczy elektroniczny obrót prawny, który polega na realizacji drogą elektroniczną praw i obowiązków wynikających z przepisów prawa powszechnie obowiązującego lub z podjętych zobowiązań umownych.

Pierwszy etap elektronicznego obrotu prawnego zaistniał stosunkowo dawno, gdyż nie wymagał żadnych zmian w systemie samego prawa. Drugi etap ulegał stałemu poszerzaniu wraz z wchodzeniem w życie kolejnych unormowań prawnych. Faza druga i trzecia wymagają, w różnym stopniu, wciąż nowych elektronicznych instrumentów prawnych zarówno z zakresu prawa cywilnego, jak i administracyjnego.

Obecnie zasada pisemności postępowań dotyczy formy czynności procesowych. Wyróżnia się dwie postaci tej samej formy pisemnej: tradycyjną i elek-

troniczną. Informatyzacja prawa modyfikuje zasadę pisemności złożoną z zasad: 1) jednej formy w dwóch postaciach, 2) powszechnego i nieodpłatnego podpisu elektronicznego, 3) zastępowania dokumentów zarządzaniem uprawnieniami, 4) otwartości kodów publicznych systemów teleinformatycznych, 5) automatyzowanego przetwarzania treści oświadczeń woli i wiedzy.

ZAKOŃCZENIE

Informatyzacja, wraz z telematyzacją i medializacją, składa się na procesy technologizacji. Technologie informacyjne, komunikacyjne i medialne modyfikują, a niekiedy także niwelują, tradycyjne zasady prawne: pisemności, jawności, dostępności, obiektywności, bezpośredniości, naoczności, kontradiktoryjności, oficjalności, odpowiedzialności, suwerenności, demokracji, pomocniczości, legalności, powszechności, pluralizmu, równości, wolności, praworządności, promulgacji, solidarności, humanitaryzmu, niezależności, konkurencyjności, bezstronności, nieretroaktywności, instancyjności, personalizacji, swobodnej oceny, gospodarności, rzetelności czy wreszcie konstytucyjności. Ambiwalentny (demokratyczny i totalitarny) potencjał technologii sprawia, że jedne zasady ulegają wzmocnieniu, a inne – osłabieniu w ostatecznym swoim zastosowaniu.

Technologia stwarza nieograniczone możliwości porozumiewania się ludzi i kształtowania wzajemnych relacji. Pozwala też na przechodzenie od monizmu do pluralizmu zasady pisemności, stanowiąc realizację prawa obywatela do sprawiedliwego sądu i dobrej administracji. Z technicznego punktu widzenia prawo każdego do dobrej administracji oznacza więc jej działanie według informatycznie warunkowanych zasad równości, neutralności, bezstronności, dostępności, kontradiktoryjności, mobilności, przejrzystości, współmierności czy skuteczności.

Prawo do dobrej administracji zakłada z jednej strony sprawną strukturę organizacyjną na wszystkich szczeblach administracji, z drugiej zaś strony stanowi prawo gwarantujące jednostce ochronę w jej relacjach z administracją. Jednakże to nie ogólne pojęcie prawa do dobrej administracji, a uprawnienia będące jego immanentną częścią mają charakter praw jednostki, których poszanowanie każdy może się domagać od organów administracji, przy czym konieczne jest przyjęcie instrumentu prawnego o zakresie ogólnym, który wzmacniałby wymogi stawiane dobrej administracji, tj. stworzenie procedur, które z jednej strony chroniłyby oraz informowałyby obywateli o przysługujących im prawach, z drugiej zaś strony pozwalałyby na pociągnięcie administracji do odpowiedzialności za złe działania¹⁶.

Obecnie regulacji takich już nie sposób wprowadzić z pominięciem roli technologii informacyjnych. Realizacja tradycyjnych konstytucyjnych praw i wolno-

¹⁶ J. Janczak, *Prawo do dobrej administracji w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej*, [w:] *Prawa podmiotowe...*, s. 294.

ści domaga się wprowadzania i zabezpieczania nowoczesnych praw i wolności informatycznych, takich jak np. do powszechnie dostępnego, w pełni skutecznego i całkowicie nieodpłatnego podpisu elektronicznego.

BIBLIOGRAFIA

- Barber B.R., *Imperium strachu: wojna, terroryzm i demokracja*, Warszawa 2005.
- Drucker P.F., *Zarządzanie w czasach burzliwych: nowe wyzwania – nowe horyzonty*, Kraków 1995.
- Grabowski R., *Rola normy z art. 38 Konstytucji RP w realizacji podmiotowego prawa do ochrony życia*, [w:] *Prawa podmiotowe, pojmowanie w naukach prawnych*, red. J. Ciapała, K. Flaga-Gieruszyńska, Szczecin – Jarocin 2006.
- Harboring Data: Information Security, Law and the Corporation*, ed. A. Matwyshyn, Stanford Law Books 2009.
- Janczak J., *Prawo do dobrej administracji w Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej*, [w:] *Prawa podmiotowe, pojmowanie w naukach prawnych*, red. J. Ciapała, K. Flaga-Gieruszyńska, Szczecin – Jarocin 2006.
- Janowski J., *Administracja elektroniczna, Kształtowanie się informatycznego prawa administracyjnego i elektronicznego postępowania administracyjnego w Polsce*, Warszawa 2009.
- Janowski J., *Elektroniczny obrót prawny*, Warszawa 2008.
- Janowski J., *Informatyka prawa. Zadania i znaczenie w związku z kształtowaniem się elektronicznego obrotu prawnego*, Lublin 2011.
- Janowski J., *Informatyka prawnicza. Zarządzanie elektroniczną informacją podczas stanowienia i stosowania prawa*, Warszawa 2011.
- Naisbit J., *Megatrendy: dziesięć nowych kierunków zmieniających nasze życie*, Poznań 1997.
- Pańkowska M., *Zarządzanie zasobami informatycznymi*, Warszawa 2001.
- Toffler A., *Trzecia fala*, Warszawa 1997.
- Ustawa z dnia 18 września 2001 r. o podpisie elektronicznym (Dz.U., nr 130, poz. 1450 z późn. zm.).
- Wojsyk K., *Jedno okienko – sytuacja na froncie*, „Elektroniczna Administracja” 2007, nr 2.

SUMMARY

Information technology thoroughly modifies legal principles. Especially the rules of hearing the cases, and procedures governing the settlement of disputes are undergoing some changes. Judicial and administrative proceedings receive a new electronic form. That means that many traditional norms have become obsolete. For this reason, additional solutions are necessary. For a long time, there has been a continual process of introducing electronic documents instead of paper ones. It constitutes a unique opportunity to improve the quality of law. First of all, an electronic document is free from the physical constraints of space and time.

Keywords: information technology; electronic documents; judicial and administrative conducts